

Sudjelovanje knjižničara iz školskih knjižnica u programima trajne izobrazbe Centra za stalno stručno usavršavanje knjižničara u Republici Hrvatskoj: pokazatelji uspješnosti od 2018. do 2022. godine

Participation of librarians from school libraries in the professional development programs of the Training Centre for Continuing Education of Librarians in Croatia: performance indicators from 2018 to 2022

Primljeno: 26. 9. 2023.
Prihvaćeno: 5. 11. 2023.

**TEMA
BROJA**

Antonija Filipeti, viša knjižničarka

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu
afilipeti@nsk.hr

Sažetak

Knjižničari u školskim knjižnicama neprestano se susreću s izazovima koje donose globalne promjene na tehnološkoj i društvenoj razini te su im potrebni programi stručnog usavršavanja koji će im omogućiti uspješnije obavljanje poslovnih zadataka. Uz stručne kompetencije, od knjižničara se sve više traže znanja vezana uz nove tehnologije i inovativne pristupe poslovnim zadacima, ali i korisnicima. U tom kontekstu nacionalni Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara u Republici Hrvatskoj (CSSU) svake godine objavljuje strukturirani program stručnog usavršavanja za polaznike iz svih vrsta knjižnica te polaznike iz srodnih ustanova, kao što su arhivi i muzeji. Polaznici mogu sudjelovati na tečajevima i radionicama u fizičkom prostoru te na mrežnim seminarima (*webinarima*) i e-tečajevima. Osnovni cilj sudjelovanja u programima trajne izobrazbe obnavljanje je postojećih te usvajanje novih znanja i vještina.

Cilj je ovog članka prikazati sudjelovanje polaznika iz školskih knjižnica u programima trajne izobrazbe u organizaciji CSSU-a. Bit će prikazano razdoblje od 2018. do 2022. godine te statistički pokazatelji iz izvješća o radu i arhivske dokumentacije CSSU-a vezani uz broj polaznika iz školskih knjižnica koji su sudjelovali u programima CSSU-a, trend promjene strukture polaznika CSSU-a, formati edukacija u kojima su sudjelovali polaznici iz školskih knjižnica, teme za koje su polaznici iz školskih knjižnica bili zainteresirani. Bit će naznačeni i planovi za buduće razdoblje.

Ključne riječi: cjeloživotno učenje knjižničara, školske knjižnice, statistički pokazatelji, kompetencije školskih knjižničara, Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara u Republici Hrvatskoj

Summary

Librarians in school libraries constantly face challenges brought about by global changes on technological and societal levels, and they require professional development programs to enable them to perform their job tasks more successfully. In addition to professional competencies, librarians are increasingly expected to have knowledge related to new technologies and innovative approaches to their tasks, as well as serving their users. In this context, the national Training Centre for Continuing Education of Librarians in Croatia (CSSU) publishes a structured professional development program for participants from all types of libraries each year, including participants from related institutions such as archives and museums. Participants can take part in courses and workshops in physical spaces as well as in online seminars and e-courses. The primary goal of participating in continuous education programs is to refresh existing knowledge and acquire new skills.

The aim of this article is to showcase the participation of participants from school libraries in CSSU's continuous education programs. It will present the period from 2018 to 2022 and statistical indicators from CSSU's work report and archival documentation related to the number of participants from school libraries who took part in CSSU's programs, trends in the change of CSSU's participant structure, education formats in which participants from school libraries were involved, and topics that interested participants from school libraries. Plans for the future period will also be outlined.

Keywords: lifelong learning of librarians, school libraries, statistical indicators, school librarian competencies, Training Centre for Continuing Education of Librarians in Croatia (CSSU)

Stručno usavršavanje školskih knjižničara u kontekstu društvenih i tehnoloških promjena

Budući da je program školske knjižnice sastavni dio školskog kurikulumu i godišnjeg plana i programa škole¹, odnosno dio odgojno-obrazovnog procesa, školski knjižničari imaju niz zadaća i aktivnosti. Stoga svojim stručnim kompetencijama trebaju odgovoriti na sve zahtjevnije izazove današnjeg doba.

Uloge školskih knjižničara ogledaju se u poučavanju, upravljanju, rukovođenju i suradnji te društvenom angažmanu i u tom kontekstu oni se bave nizom poslova koji uključuju promicanje čitanja i pismenosti, integraciju tehnologije, organizaciju dokumentacijskih sustava, razvoj i provođenje knjižničnih usluga, izgradnju zbirki i sl.² Osim putem diplomskog ili preddiplomskog studija, razvijanje stručnih kompetencija školskih knjižničara može se postići i stalnim stručnim usavršavanjem nakon formalnog obrazovanja.³

Uz stručno usavršavanje praćenjem stručne literature i literature za djecu i mladež, pisanje stručnih radova te sudjelovanja i izlaganja na stručnim skupovima školskih knjižničara, postoji mogućnost sudjelovanja na tečajevima i radionicama.

Trajna izobrazba knjižničara u okviru CSSU-a

Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara u Republici Hrvatskoj (CSSU) provodi programe cjeloživotnog učenja i stalnog stručnog usavršavanja od 2002. godine. Sporazumom o suradnji između četiri osnivačke institucije: Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Knjižnica grada Zagreba i Hrvatskog knjižničarskog društva, regulirani su načini suradnje i dogovaranja o načinu odvijanja programa za stalno stručno usavršavanje.⁴ Temeljem novog Sporazuma o suradnji u radu CSSU-a⁵ potpisanog 2023. godine, suradnja u pripremi, kreiranju programa, njegovu praćenju i evaluaciji proširena je na Odjel za informacijske znanosti Sveučilišta u Zadru te Odsjek za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta u Osijeku.

Moderno osmišljen te međuinstitucionalno postavljen, nacionalni program trajne izobrazbe knjižničara i informacijskih stručnjaka namijenjen je polaznicima iz svih vrsta knjižnica nakon visokoškolskog obrazovanja, a nakon pohađanja edukacija polaznici primaju potvrde o sudjelovanju u programu stručnog usavršavanja.⁶

Tijekom godina u program su integrirani novi formati trajne izobrazbe: webinar i e-tečajevi te edukacijski sadržaji namijenjeni polaznicima svih razina obrazovanja i stručnih zvanja. U tom kontekstu 2022. godine u program je dodan modul Generičke kompetencije, koji objedinjuje elemente iz različitih područja, kao što su fleksibilnost, preuzimanje inicijative, sposobnost rješavanja problema, timski rad i sl., u svrhu osnaživanja polaznika za nove poslovne izazove, ali i tržište rada općenito. Osnovni ciljevi CSSU-a ogledaju se upravo u trajnom praćenju potreba

¹ Usp. Standard za školske knjižnice NN 61/2023

URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_06_61_1024.html (26. 9. 2023.)

² IFLA-ine smjernice za školske knjižnice / ur. Barbara Schultz-Jones i Dianne Oberg. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo (Zagreb: Correctus media), 2016. Str. 32.

³ Isto.

⁴ Sporazum o međusobnoj suradnji, pravima i obvezama Osnivača Centra za stalno stručno usavršavanje knjižničara u Republici Hrvatskoj (2002.) [Interni dokument]

⁵ Sporazum o međusobnoj suradnji u radu Centra za stalno stručno usavršavanje knjižničara u Republici Hrvatskoj (2023.) [Interni dokument]

⁶ Machala, D. Knjižničarske kompetencije: pogled na razvoj profesije. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2015., str. 197.

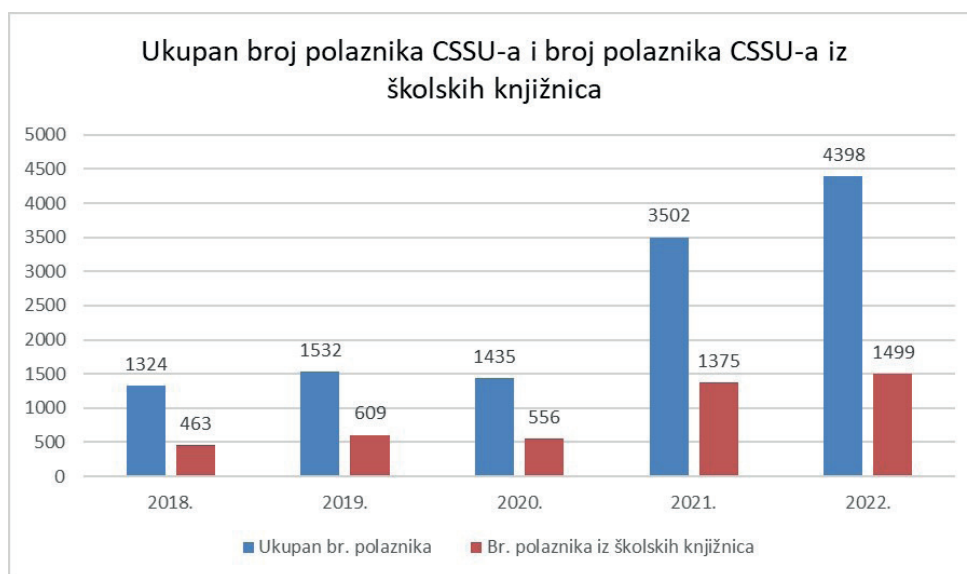
knjižničarske zajednice za stalnim stručnim usavršavanjem te pružanju adekvatnih edukacijskih sadržaja. Kontinuirano se provode analize i istraživanja kako bi se za ciljane skupine polaznika osigurali odgovarajući sadržaji. Predavači CSSU-a sveučilišni su profesori knjižnične i informacijske znanosti te stručnjaci iz područja knjižničarstva i informacijskih tehnologija, ali i drugih komplementarnih područja. Organizacijom *online* oblika trajne izobrazbe te organizacijom edukacija besplatnih za polaznike nastoji se povećati dostupnost stručnog usavršavanja za knjižničare na razini cijele Hrvatske.

Analiza i interpretacija pokazatelja o sudjelovanju knjižničara iz školskih knjižnica u programima CSSU-a od 2018. do 2022. godine

Podaci koji su korišteni u ovom radu za analizu o sudjelovanju knjižničara iz školskih knjižnica u programima CSSU-a preuzeti su iz arhivske dokumentacije CSSU-a te godišnjih izvješća o radu CSSU-a. Na temelju prikupljenih podataka prikazan je broj polaznika⁷ iz školskih knjižnica koji su sudjelovali u programima CSSU-a, trend promjene strukture polaznika, formati edukacija u kojima su sudjelovali polaznici iz školskih knjižnica i tematski moduli za koje su polaznici iz školskih knjižnica bili zainteresirani.

Od 2018. do 2022. godine ukupan broj polaznika CSSU-a općenito bilježi trend rasta, uz to da je 2020. godine zabilježen blagi pad zbog neočekivane zdravstvene situacije izazvane pandemijom bolesti COVID-19 (slika 1). Budući da je platforma za *webinare* uspostavljena 2018. godine, u razdoblju pandemije nastavljena je organizacija *webinara* te su pojedini predavači prilagodili svoje tečajeve *webinarima*, što doprinosi razvoju programa stručnog usavršavanja u digitalnom okružju. U tom razdoblju, zbog koronavirusa i privremene obustave rada, na mrežnim stranicama CSSU-a u otvorenom pristupu bile su dostupne snimke dvaju *webinara*: Vrednovanje znanstvene produktivnosti: indeksne i citatne analize znanstvenih radova i časopisa te Revizija i otpis u školskim knjižnicama, koju je pogledalo 55 registriranih polaznika iz školskih knjižnica. Njima su naknadno distribuirane i potvrde o pohađanju. Zahvaljujući organizaciji trajne izobrazbe u *online* okružju, održan je kontinuitet edukacija te se broj polaznika iz školskih knjižnica, ali i broj polaznika općenito, već sljedeće godine značajno povećao (slika 1).

Osim što nude veću fleksibilnost u pohađanju, *webinari* su za sve polaznike besplatni, što dodatno povećava dostupnost programima trajne izobrazbe u organizaciji CSSU-a.

Slika 1. Ukupan broj polaznika CSSU-a i broj polaznika CSSU-a iz školskih knjižnica od 2018. do 2022.

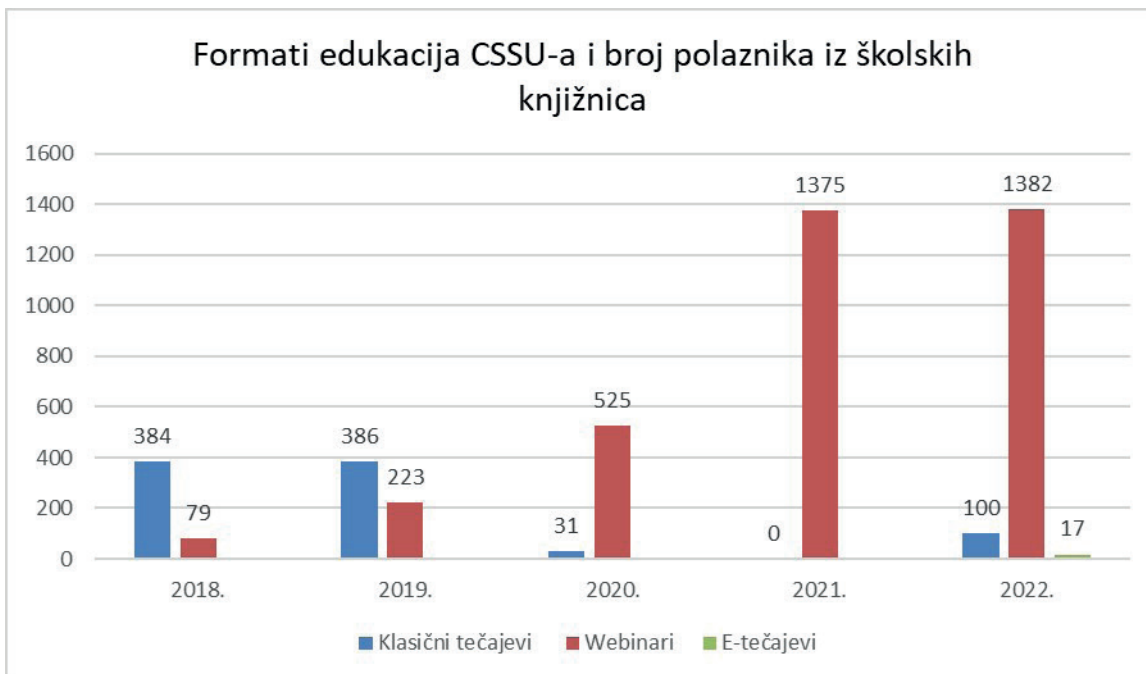
⁷ Broj polaznika zabilježenih u izvješćima o radu i arhivskim dokumentima CSSU-a ne odgovara stvarnom broju fizičkih osoba koje su sudjelovale u programima CSSU-a. Moguće je da je jedna osoba iz određene vrste knjižnica na godišnjoj razini u edukacijama CSSU-a sudjelovala više puta.

Kad je riječ o strukturi polaznika, kategorija školskih knjižničara u ovom razdoblju bilježi blagi pad, iako je broj knjižničara iz školskih knjižnica koji su sudjelovali u programima CSSU-a višestruko povećan (tablica 1). To se može objasniti povećanim sudjelovanjem polaznika iz drugih vrsta knjižnica, kao što su visokoškolske, specijalne i NSK, za čije su se polaznike u određenim razdobljima, primjerice, organizirale ciljane radionice ili su polaznici iz određenih vrsta knjižnica u određenim razdobljima bili proaktivniji kad je riječ o pohađanju edukacija CSSU-a. Treba napomenuti da se knjižničari iz svih knjižnica, pa tako i iz školskih, stručno usavršavaju na različite načine, pohađanjem ili pregledavanjem snimki stranih *webinara* dostupnih na internetu te drugih edukacijskih sadržaja, primjerice, u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje (AZOO) i sl. Izbor većeg broja edukacijskih sadržaja znači da će se polaznici orijentirati prema sadržajima koji su im u svakodnevnom radu najkorisniji ili za koje imaju poseban stručni interes. CSSU u tom smislu nastoji organizirati godišnje barem po jednu edukaciju za pojedine vrste knjižnice, primjerice, *webinare* o najčešćim pogreškama u sustavu jedinstvenog elektroničkog prikupljanja statističkih podataka o poslovanju različitih vrsta knjižnica.

	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.	Trend
Narodne knjižnice	318 (24 %)	435 (28,4 %)	229 (16 %)	1082 (30,9 %)	1012 (23,01 %)	↘
Školske knjižnice	463 (35 %)	609 (39,7 %)	556 (38,7 %)	1375 (39,3 %)	1499 (34,08 %)	↘
Visokoškolske knjižnice	178 (13,4 %)	95 (6,2 %)	202 (14,1 %)	342 (9,8 %)	680 (15,46 %)	↗
Specijalne knjižnice	134 (10,1 %)	119 (7,8 %)	143 (10 %)	231 (6,6 %)	314 (7,15 %)	↗
NSK	146 (11 %)	119 (7,8 %)	118 (8,2 %)	134 (3,8 %)	600 (13,64 %)	↗
Ostali – muzeji, arhivi, znanstvena zajednica i sl.	85 (6,4 %)	150 (9,8 %)	185 (12,9 %)	299 (8,5 %)	208 (4,73 %)	↘
Nepoznato		5 (0,3 %)	2 (0,1 %)	39 (1,1 %)	85 (1,93 %)	

Tablica 1. Trend promjena strukture polaznika prema vrsti knjižnica

Iako je prije pandemije bolesti COVID-19 naglasak bio stavljen na tečajeve i radionice u fizičkom prostoru, tijekom pandemije i u postpandemijskom razdoblju polaznici su više usmjereni pohađanju *webinara* (slika 2). Iako su prednosti ovakvog formata lakša dostupnost (osobito za polaznike iz udaljenijih područja, otoka i sl.), kao i značajne uštede na putovanjima i vremenu, što je važno knjižničarima koji su jedini zaposleni u svojim knjižnicama, postoje i nedostaci: manjak neposrednog kontakta i spontane interakcije, druženja i razmjene iskustava. Također, povratne informacije od polaznika i suorganizatora edukacija po županijama govore u prilog potrebi za organizacijom tečajeva i radionica. Stoga se od 2022. godine bilježi povratak edukacija u fizičke prostore, iako je naglasak još uvijek i na organizaciji *webinara*. Novitet u programu od 2022. godine su e-tečajevi kojima polaznici mogu pristupiti s bilo kojeg mjesta u bilo koje vrijeme te samostalno upravljati procesom učenja. Osim što nude dodatnu fleksibilnost trajne izobrazbe, e-tečajevi za cilj imaju potaknuti primjenu novih tehnologija u učenju i poučavanju te usvajanje digitalnih kompetencija. U planu je daljnje razvijanje ovog modela edukacije, u skladu s potrebama polaznika te mogućnostima predavača.

Slika 2. Formati edukacija CSSU-a u kojima su sudjelovali polaznici iz školskih knjižnica od 2018. do 2022. godine

Program CSSU-a modularno je strukturiran, a unutar modula objedinjena su tematski srodna predavanja, radionice, *webinari* i e-tečajevi. U Programu su zastupljeni: Modul I: *Intelektualna sloboda i pravna i etička pitanja knjižničarske profesije*, Modul II: *Knjižnične službe i usluge*, Modul III: *Izgradnja zbirki*, Modul IV: *Bibliografska kontrola*, Modul V: *Vrednovanje, istraživanje i projektno upravljanje*, Modul VI: *Elektronički informacijski izvori i sistemsko knjižničarstvo*, Modul VII: *Nakladništvo*, Modul VIII: *Digitalizacija građe* te Modul IX: *Generičke kompetencije*.

Prema rezultatima analize, najveći broj polaznika iz školskih knjižničara 2018. (N=149; 32,2 %), 2021. (N=480; 34,9 %) i 2022. godine (N=497; 33,2 %) bio je zainteresiran za Modul II: *Knjižnične službe i usluge*. Godine 2019. za Modul III: *Izgradnja zbirki* (N=207; 34 %) te 2020. godine za Modul IX: *Generičke kompetencije* (N=118; 21,2 %) i za Modul III: *Izgradnja zbirki* (N=117; 21 %) (tablica 2).⁸ U kontekstu ove analize treba napomenuti da Moduli VII. i VIII. sadrže manji broj tečajeva od ostalih modula te su u posljednje vrijeme zbog manjeg interesa rjeđe zastupljeni u planu izvedbe. Također, uz kontinuirani interes knjižničarske zajednice za stručne teme, u posljednje vrijeme polaznici iz školskih, ali i drugih knjižnica pokazuju interes za generičke kompetencije i vještine, koje nisu usko vezane uz područje knjižničarstva, a primjenjive su u širokom rasponu poslova i situacija. Uključivanjem ovakvih edukacija nastoji se odgovoriti na potrebe polaznika.

Najzastupljenije edukacije iz spomenutih modula u kontekstu školskih knjižnica bile su vezane uz rad s djecom i mladima, uporabu novih tehnologija u radu s djecom i mladima, primjenu digitalnih alata za grafički dizajn, poticanje rane i obiteljske pismenosti, razvijanje kritičkog mišljenja kod djece pomoću biblioterapijskog pristupa, reviziju i otpis, digitalnu pristupačnost, itd.

⁸ Zaseban modul Generičke kompetencije uveden je u Program CSSU-a 2022. godine te su u njemu objedinjeni edukacijski sadržaji vezani uz razvoj generičkih kompetencija. Za potrebe ove analize svi *webinari*, koji su prethodno bili objedinjeni u zasebnom modulu *Webinari*, vezani uz generičke kompetencije, ali i druge teme, raspoređeni su po modulima prema Programu iz 2022. godine.

	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Modul I: Intelektualna sloboda i pravna i etička pitanja knjižničarske profesije	58	102	54	224	40
Modul II: Knjižnične službe i usluge	149	119	93	480	497
Modul III: Izgradnja zbirki	85	207	117	111	57
Modul IV: Bibliografska kontrola	11	52	97	158	182
Modul V: Vrednovanje, istraživanje i projektno upravljanje	38	67	77	126	256
Modul VI: Elektronički informacijski izvori i sistemsko knjižničarstvo	92	34	0	56	104
Modul VII: Nakladništvo	12	10	0	0	0
Modul VIII: Digitalizacija grade	18	18	0	0	0
Modul IX: Generičke kompetencije	0	0	118	220	363

Tablica 2. Broj polaznika CSSU-a iz školskih knjižnica po tematskim modulima od 2018. do 2022. godine

Planovi za budućnost uključuju daljnje praćenje potreba polaznika putem evaluacijskih upitnika, koji se distribuiraju svim polaznicima nakon održanih edukacija. Fokus na pojedine vrste knjižnica bit će stavljen putem analiza i anketa, a od ove godine na mrežnim stranicama CSSU-a trajno je dostupan [Kutak za prijedloge](#) u svrhu unapređenja programskih aktivnosti.

Zaključak

Poslovi knjižničara zaposlenih u školskim knjižnicama obuhvaćaju širok spektar različitih aktivnosti. Kako bi osnažili svoja znanja i vještine te odgovorili na brojne izazove koje pred njih stavljaju tehnološki napredak i društvene promjene, potrebna je trajna stručna izobrazba. U tom kontekstu CSSU bilježi velik broj i udio polaznika iz školskih knjižnica koji se sve više uključuju u programe stručnog usavršavanja putem *webinara*, s obzirom na lakšu dostupnost tog formata. Također se bilježi interes za teme vezane uz knjižnične službe i usluge, odnosno uporabu novih tehnologija, ali i uz generičke kompetencije. Iako je udio školskih knjižničara u ukupnom broju polaznika CSSU-a značajan, potrebno je i dalje pratiti potrebe i interese za određene teme ove kategorije polaznika u svrhu promišljanja i uključivanja adekvatnih edukacijskih sadržaja.

Literatura

1. Centar za stalno stručno usavršavanje knjižničara. O Centru: Izvješća.
URL: <http://cssu.nsk.hr/o-centru/> (22. 9. 2023.)
2. IFLA-ine smjernice za školske knjižnice / ur. Barbara Schultz-Jones i Dianne Oberg. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo (Zagreb: Correctus media), 2016.
3. Machala, D. Knjižničarske kompetencije: pogled na razvoj profesije. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2015.
4. Sporazum o međusobnoj suradnji, pravima i obvezama Osnivača Centra za stalno stručno usavršavanje knjižničara u Republici Hrvatskoj (2002.) [Interni dokument]
5. Sporazum o međusobnoj suradnji u radu Centra za stalno stručno usavršavanje knjižničara u Republici Hrvatskoj (2023.) [Interni dokument]
6. Standard za školske knjižnice NN 61/2023
URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2023_06_61_1024.html (26. 9. 2023.)